

REPORTS / SPRAWOZDANIA

Jak nauczać platonizmu?

Sprawozdanie z Letniej Szkoły „Akademia Platońska” w Lanckoronie

Jeżeli filozofia jest szeregiem przypisów do Platona, to warto dogłębnie zbadać tekst, do którego owe przypisy się odnoszą. Ta myśl przyświeca powołanej w 2017 roku „Akademii Platońskiej”, której celem jest propagowanie platonizmu, a zarazem próba jego rekonstrukcji. Nie sposób bowiem uznać zespołu doktryn utożsamianych przez podręczniki historii filozofii z platonizmem za treść nauczania Platona. Można wręcz rzec, iż sprowadzenie tego nurtu filozoficznego do zespołu poglądów, do określonej doktryny, nie tylko jest historycznie wątpliwe, ale także stanowi zaprzeczenie samej istoty platonizmu. Już wśród bezpośrednich następców Platona toczyły się spory na temat treści jego filozofii (Tarrant, 2000; Gerson, 2005; Gerson, 2013). Czym więc jest platonizm, jeśli nie miałby być on tylko prowadzącym do niewiedzy sokratejskim wątpliwym, podważającym każde możliwe stanowisko? Odpowiedź na to pytanie wiąże się ze szczególnym rozumieniem funkcji języka, gdyż według Platona język — a właściwie specyficzne jego użycie, jakim jest dialektyka — ma pełnić funkcję pomocniczą w formowaniu pojęć filozoficznych i nabywaniu wiedzy. Ta jednak jest w rozumieniu platońskim samowiedzą, do której dochodzi się za sprawą dialektyki. Celem dialektycznego dyskursu nie jest wyłożenie z góry ustalonej doktryny, lecz wspomaganie samopoznania, ściśle związanego z procesem przemiany duszy (*periagoge tes psyches*), czyli, by użyć nowoczesnej terminologii, konstytucji podmiotu. W tradycji platońskiej osiągnięciu tego celu służyło studiowanie dialogów Platona w stosownej kolejności. Nasz zamiar jest podobny. Nie chcemy propagować zdogmatyzowanej doktryny platońskiej. Przyjmujemy, iż właściwą metodą poznania platonizmu jest lektura samych dialogów, która nie ma na celu rekonstruowania jakiejś jedynej słusznej nauki. Idziemy tu w ślad za fenomenologiczną metodą interpretacji dialogów Platońskich, którą Hannah Arendt opisuje następująco:

Decydującą [...] z technicznego punktu widzenia sprawą było, że nie mówiono o Platonie i nie wykładano jego teorii idei, lecz przez cały semestr zajmowano się jednym tylko dialogiem, analizując go krok po kroku, aż wreszcie zniknęła czcigodna doktryna ustępując miejsca zespołowi problemów mających bezpośrednie i pilne znaczenie. Dziś brzmi to dość zwyczajnie, ponieważ tylu innych kroczy już tą drogą; ale nikt nie szedł nią przed Heideggerem (Arendt, 1974: 693).

Wzorcami dla stosowanej przez nas w Letniej Szkole metody pedagogicznej, łączącej pracę seminaryjną nad tekstem z dialektycznymi dyskusjami, jest też istniejąca od 1976 roku letnia szkoła fenomenologii „Collegium Phaenomenologicum” (Sallis, Moneta, & Taminiaux, 1988) oraz „Warsztaty filozoficzne” Krzysztofa Michalskiego, których trzynaste edycji odbyło się w latach 2005–2012 na Uniwersytecie Warszawskim.

Pierwsza edycja „Akademii Platońskiej” trwała dziewięć dni (1–9 lipca 2017 roku). Pierwszych osiem dni poświęconych było lekturze poszczególnych dialogów. Czytaliśmy jeden dialog dziennie w następującej kolejności: *Alkibiades I*, *Fedon*, *Fajdros*, *Parmenides*, *Sofista*, *Fileb*, *Timajos*, *Uczta*. Lektura odbywała się w języku polskim, nie narzucaliśmy jednak określonego przekładu, w razie potrzeby sięgając również do tekstu greckiego. Wzorowaliśmy się na porządku przyjętym przez Władysława Stróżewskiego (Stróżewski, 1992). Od Jamblicha zaczerpnęliśmy pomysł rozpoczęcia lektury od *Alkibiadesa I*. Każdego dnia od rana wspólnie omawialiśmy wybrany dialog, a po południu gościliśmy profesora, który prowadził seminarium na jego temat. Gośćmi pierwszej edycji byli kolejno: Małgorzata Bogaczyk-Vormayr, Piotr Augustyniak, Paweł Kłoczowski, Piotr Graczyk, Janina Gajda-Krynicka, Łukasz Kołoczek, Mirosław Kozłowski, Jakub Majmurek. Ostatniego dnia odbyła się konferencja, podczas której uczestnicy „Akademii” podsumowali wyniki rozważań, a wykłady wygłosili: Tomasz Mróz, Włodzimierz Lengauer, Jacek Sieradzan. Uczestnikami pierwszej edycji byli: Adrianna Beczek, Łukasz Jachym, Marta Kalfas, Antoni Ładziński, Alan Migoń, Magda Próchniak, Adam Roślan, Ewa Rzanna, Marek Sławiński, Mieszko Wandowicz i Bartosz Woźniak.

Druga edycja „Akademii Platońskiej” trwała sześć dni (16–21 września 2018 roku) i była w całości poświęcona *Państwu* Platona, które czytaliśmy — zgodnie z deklaracją autora — jako dialog na temat ustroju politycznego, a także psychicznego. Pierwszego dnia odbyła się konferencja uczestników, każdy zaprezentował referat na temat wybranego aspektu myśli platońskiej. Przez kolejne dni czytaliśmy *Państwo*, dwie księgi dziennie. Każdego dnia gościliśmy dwóch profesorów. Gośćmi byli: Piotr Augustyniak (*Paranomalia ludzkiego pożądania. Próba freudowskiej wykładni antropologii Państwa*), Michał Bizoń (*Państwo w duszy, czyli niech każdy robi swoje*), Ivan Dimitrijević (*Platońskie pojęcie dzieła*), Piotr Graczyk (*Miasto luksusowe*), Paweł Kłoczowski (*Rywalizacja Platona z Homerem — spór filozofii z poezją*), Tadeusz Krauze (*Matematyczne*

składniki wielkiej triady platońskiej: dobro, prawda i piękno), Zbigniew Król (*Metafizyka Platona a matematyka Elementów Euklidesa*), Marcin Podbielski (*Struktura dialektyczna Politei: eikasia, dianoia, noesis w działaniu*), Bogdan Szlachta (*W poszukiwaniu podstaw ładu normatywnego*), Karol Tarnowski (*Idea dobra*). Nie mógł niestety dotrzeć Władysław Stróżewski, toteż odsłuchaliśmy jedynie nagraną uprzednio rozmowę na temat metafory jaskini. Uczestnikami drugiej edycji Letniej Szkoły „Akademia Platońska” byli: Jakub Bolewski, Karolina Filipczak, Rafał Katamay, Kamila Kolebacz, Antoni Ładziński, Jan Maliszewski, Monika Malessa-Drohomirecka, Alan Migoń, Łukasz Perlikowski, Filip Piestrzeniewicz, Piotr S. Prokopowicz, Maria Roeske, Marek Sławiński, Radosław Sobiecki, Karol Wierzba, Bartosz Woźniak i Piotr Zawartka.

Trzecia edycja „Akademii Platońskiej” odbędzie się w dniach 23–30 września 2019 roku. Jej tematem będzie „Platon a nowoczesność”. Zdecydowaliśmy się na konfrontację Platona z myślicielami nowoczesnymi, autorami najdonioślejszych doń przypisów, w szczególności z trzema „mistrzami podejrzeń”, którzy zwrócili ostrze swojej krytyki przeciw greckiemu filozofowi, a także z tradycją fenomenologiczną, która dokonała swoistej restytucji platonizmu (Arnold, 2017; Hopkins, 2008). Zarówno bowiem pozytywna kontynuacja dziedzictwa, jak i gest ojcobójstwa przyczyniają się do dialektycznego trwania tradycji, jej wewnętrznego ruchu. Przykład tego dał nam sam Platon w dialogu *Sofista*, dokonując symbolicznego zabójstwa Parmenidesa. Przyświeca nam myśl, iż platonizm — jak zresztą wszelkie myślenie — ożywa dopiero wówczas, gdy spetryfikowana doktryna ustępuje miejsca aktualnym problemom. Mamy więc nadzieję, iż właśnie owo krytyczne spojrzenie pozwoli nam dostrzec specyficzny rys filozofii platońskiej. Przedmiotem namysłu tegorocznej edycji będzie platońska myśl kontynuowana i kwestionowana przez Immanuela Kanta, Georga W. F. Hegla, Karla Marksa, Friedricha Nietzschego, Sigmunda Freuda, Edmunda Husserla i Martina Heideggera. Gośćmi będą: Włodzimierz Heflik, Światosław Florian Nowicki, Piotr Graczyk, Paweł Pieniążek, Paweł Kłoczowski, Burt Hopkins oraz Łukasz Kołoczek. Omówimy także istniejące opracowania badające związki między tymi tradycjami a platonizmem (Kim, 2019; Kim, 2010; Hyland, 2004; Sallis, 2004; Zuckert, 1996; Novotný, 1977). Myślą przewodnią będzie dla nas stwierdzenie Kanta z *Krytyki czystego rozumu*:

Platon z pewnością trafnie zauważył, że [...] nasz rozum w sposób naturalny wznosi się do poznań, które sięgają o wiele za daleko na to, żeby jakikolwiek przedmiot, o którym może nas pouczyć doświadczenie, mógł się kiedykolwiek z nimi dokładnie zgadzać. Ale mimo to mają one swą realność i nie są wcale urojeniami. [...] Nie mogę pójść za nim [...] w dedukcji tych idei lub w przesadzie, z jaką on je jakby hipostazował, choć szumne słowa, jakimi się na tym polu posługiwał, można złagodzić i bardziej dostosować do natury rzeczy (Kant, 1957: 23–24).

Oto kilka głosów uczestników dotychczasowych edycji: „«Akademia Platowska» w Lanckoronie była dla mnie cudownym czasem pełnym pasji, interpretacyjnego wysiłku i poznania. W życzliwej i kontemplacyjnej atmosferze, wśród ludzi żywo zaangażowanych w to wspólne przedsięwzięcie przez tydzień czytaliśmy i dyskutowaliśmy. Stawialiśmy pytania o to, co naprawdę istotne u Platona, w filozofii i w byciu w ogóle. A wszystko to działo się w ciepłych promieniach późnoletniego słońca, w ogrodzie ukrytym pośród lasu, na zboczach lanckorońskiej góry” (Filip Piestrzeniewicz). „Im głębiej zanurzam się w nowym roku akademickim, tym bardziej łapie mnie «tęsknota żywego dialogu», który tak pięknie egzystował na «Akademii Platowskiej». Takie ożywienie filozofii w duchu Platona, w wielogodzinnych dyskusjach wokół prawdy, dobra i piękna, jest tym, co najpełniejsze w granicach możliwości dyskursu. Dopełnieniem narracji były rozmowy w ogrodach i piękno słońca, które świeciło nam przez cały tydzień aż do powrotu do jaskini. Czuję się wielce wzbogacony w przebłyski, których doświadczyłem w momentach, gdy odsłaniało się światło idei” (Piotr Stefan Prokopowicz). „Dla mnie jest niezwykle doświadczeniem odmiennosc tego, co się dokonało tutaj, czego mogliśmy przez te dziewięć dni doświadczyć, od tego, co znam z uniwersytetu. To, co się tu wydarzyło, przerasta to, co się dzieje w uniwersytecie. Tu mogliśmy się skoncentrować na tekstach Platona w całości. Nie przez półtorej godziny w tygodniu, ale przez cały dzień. Seminaria były przedzielone przerwami, co dawało swobodę żucia tego tekstu, przechodzenia przezeń bez zastanawiania się, czy to już jest koniec zajęć. Po drugie to, że nikt się tu nie znalazł z przymusu. Była to rozmowa z ludźmi, którzy naprawdę chcieli rozmawiać. Udało się stworzyć atmosferę współmyślenia, wspólnotę myślenia, mimo że nie wszyscy się zgadzaliśmy. Po całym dniu dyskusji nad *Filebem* usiedliśmy wieczorem i czytaliśmy *Timajosa* i to nie byle jak, lecz powoli, na głos, aż w końcu rozeszliśmy się o drugiej w nocy. Zaskoczeniem było dla mnie rozpoczęcie od *Alkibiadesa I* i wątku samopoznania. Takiego Platona z uniwersytetu nie znam. Wydawało mi się to początkowo dziwne, lecz z czasem zrozumiałem, że chodzi tu o powrót do źródłowego rozumienia filozofii jako etyki, której podstawową rzeczą jest skłonić mnie, bym się zatrzymał i przyjrzał się sobie. Kluczowa jest tutaj początkowa scena, w której Alkibiades ma jakieś wyobrażenie o sobie, inni mają wyobrażenie o Alkibiadesie, a Sokrates, który jest elementem zewnętrznym, podważa te wyobrażenia. Ten trójkąt tworzy pole do poszukiwania, do samopoznania. Im dłużej czytaliśmy Platona, tym mocniej dochodziłem do przekonania, że Platon nie jest dialektykiem, który oddzielił dwie sfery bytu i je odseparował. Platon to raczej ktoś, kto z igłą i nicią w ręku stara się zszyć je, pokazać związki między nimi, co jest widoczne chociażby w *Parmenidesie*. Pewnie mi będzie ciężko teraz wrócić i czytać podręcznik historii filozofii o Platonie, bo będzie to inny Platon, którego bym już nie poznał po naszych tutejszych rozmowach” (Marek Sławiński). „Jeśli wyobrazić sobie racjonalny namysł nad światem i człowiekiem

jako wspinaczkę górską naszej duszy w stronę synoptycznego oglądu prawdy, to tu, w «Akademii Platonskiej» przebyliśmy wspaniały etap. Przewodnikiem był spisany namysł wewnętrzny Platona w postaci *Politei*, uczestnikami wyprawy — dusze o różnym doświadczeniu, nastawieniu, wiedzy. Wyprawa zaczęła się w zasadzie od razu, w rytmie wykładów, dyskusji, rozważań nad tekstem, posiłków i krótkich spoczynków. Ów codzienny rytm sprawiał, że pomimo wielu różnic posuwaliśmy się razem w górę, a być może te różnice powodowały napięcia, dzięki którym myśl mogła przebiegać swobodnie z jednego ujęcia w drugie, nabierając mocy i często nowego kształtu. Tak jak kiedyś, tak i teraz uczestnicy tej żywej *synousia* pozostali z pewnym wewnętrznym śladem, który na różny sposób będzie zapewne wypowiedzany czy spisany. Osobiście byłem uczestnikiem różnych konferencji i spotkań naukowych, ale nigdy nie przybrały one kształtu takiej wspólnej i bezinteresownej drogi” (Rafał Katamay). „Potwierdziło się tutaj w Lanckoronie to, co mówi się o *agrapha dogmata*, o niepisanej nauce Platona, co dokonywało się w antycznej Akademii, a czego w pismach mamy tylko ślad. Otóż jest sens takiej praktyki, sens dialektyki platońskiej, który ciężko przekazać i wypowiedzieć poza samą praktyką, a który jest głównym owocem naszego doświadczenia” (Bartosz Woźniak).

Pokłosiem „Akademii Platonskiej” jest też reportaż radiowy nagrany podczas drugiej edycji przez redaktora Michała Nowaka z Drugiego Programu Polskiego Radia, a także cykl audycji na temat Platona w jego cyklicznym programie *Rachunek myśli*.

Organizatorem „Akademii Platonskiej” jest Instytut Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego oraz jego pracownicy: Andrzej Serafin (inicjator projektu) i Paweł Sznajder. Funkcję doradcą pełni Rada Naukowa, której członkami są: Krzysztof Bielański, Michał Bizoń, Tadeusz Gadacz, Janina Gajda-Krynicka, Piotr Graczyk, Paweł Kłoczowski, Marcin Podbielski oraz Karol Tarnowski. Patronatem objął „Akademię” kwartalnik *Kronos*. Szczegółowe informacje na temat „Akademii Platonskiej”, nagrania audycji radiowych Michała Nowaka, jak również wiadomości dotyczące rekrutacji można znaleźć na stronie internetowej „Akademii” (<http://platon.up.krakow.pl/>).

BIBLIOGRAFIA

- Arendt, H. (1974). Osiemdziesięcioletni Heidegger. *Znak*, 6(240), 691–701.
- Arnold, T. (2017). *Phänomenologie als Platonismus. Zu den Platonischen Wesensmomenten der Philosophie Edmund Husserls*. Berlin–Boston: De Gruyter.
- Gerson, L. (2005). What is platonism?. *Journal of the History of Philosophy*, 43(3), 253–276.
- Gerson, L. (2013). *From Plato to platonism*. Ithaca–London: Cornell University Press.
- Hopkins, B. (2008). Plato’s Socratic theory of eide: the first pillar of the ancient precedent to pure phenomenology (s. 21–33); Pure phenomenology and Platonism (s. 96–109). W: B. Hopkins, *The philosophy of Husserl*. London–New York: Routledge.

- Hyland, D. (2004). *Questioning platonism: Continental interpretations of Plato*. Albany: SUNY Press.
- Kant, I. (1957). *Krytyka czystego rozumu* (t. 2). (Przeł. R. Ingarden). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kim, A. (2010). *Plato in Germany: Kant — Natorp — Heidegger*. Sankt Augustin: Academia Verlag.
- Kim, A. (2019). *Brill's companion to German platonism*. Leiden: Brill.
- Novotný, F. (1977). *Plato in modern philosophy* (s. 546–589). W: F. Novotný. *The posthumous life of Plato*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Sallis, J. (2004). *Platonic legacies*. Albany: SUNY Press.
- Sallis, J., Moneta, G. & Taminioux J. (1988). *The Collegium Phaenomenologicum. The first ten years*. Dordrecht: Kluwer.
- Stróżewski, W. (1992). *Wykłady o Platonie. Ontologia*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Tarrant, H. (2000). *Plato's first interpreters*. London: Duckworth.
- Zuckert, C. H. (1996). *Postmodern Platos: Nietzsche, Heidegger, Gadamer, Strauss, Derrida*. Chicago: University of Chicago Press.

Opracował
Andrzej SERAFIN*

* Dr, adiunkt w Katedrze Ontologii i Metafizyki w Instytucie Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. E-mail: andrzej.serafin@gmail.com.